

Грицевич Ю.В.

Институт филологии и журналистики

Восточноевропейского национального университета имени Леси Украинки

ОСОБЕННОСТИ ВОЛЫНСКОПОЛЕССКИХ ГОВОРОВ В СБОРНИКЕ ФОЛЬКЛОРНЫХ ЗАПИСЕЙ О. КОНДРАТОВИЧ «КАЛИНОВЫЙ ЦВЕТ ПОЛЕСЬЯ»

Аннотация

В статье проанализированы фонетические и морфологические особенности волынскополесских говоров, отраженные в фольклорных записях О. Кондратович. Прокомментирована специфика рефлексии древних гласных, различия в частотности употребления отдельных согласных, комбинаторные звуковые изменения. Прослежена специфика формообразования существительных, прилагательных, глаголов, различия в структуре и склонении местоимений, спорадически в оформлении наречий и предлогов.

Ключевые слова: волынскополесские говоры, гласные фонемы, рефлексии древних гласных, согласные фонемы, словоизменение, архаизм, грамматическая аналогия.

Hrytsevych Yu.V.

Institute of Philology and Journalism

Lesya Ukrainka Eastern European National University

THE FEATURES OF VOLYNIAN-POLISSYAN PATOIS IN THE COLLECTION OF FOLKLORE RECORDS O. KONDRATOVYCH «SNOWBALL-TREE BLOSSOM OF POLISSYA»

Summary

The article analyzed the phonetic and morphological features of Volynian-Polissyan patois reflected in folklore recordings O. Kondratovych. Also analyzed specificity reflexes ancient vowels, differences in the frequency of certain consonants usage and effects of combinatorial sound changes. The specific form-building of nouns, adjectives, verbs, differences in the structure and declension of pronouns, adverbs sporadically in the design and prepositions have been analyzed.

Keywords: Volynian-Polissyan patois, vowel phonemes, long vowels reflexes, consonant phonemes, inflections, archaism, grammatical analogy.

УДК 811.111'42

КАТЕГОРИЯ НАРАТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ В ЖАНРОВІЙ СТРУКТУРІ РОМАНУ ДЖ. ОСТІН «ГОРДІСТЬ І УПЕРЕДЖЕННЯ»

Лопата Ю.М.

Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті розглядається поняття наративності та її характерні ознаки в художній літературі. Робиться акцент на індивідуальний стиль письменниці. В якості основного матеріалу для дослідження було використано роман J.Austen «Pride and Prejudice».

Ключові слова: наратологія, оповідь, подієвість, індивідуальний стиль, художній текст.

Постановка проблеми. В останні роки у вітчизняній науці про літературу значно вище інтерес до наратології. Виникла ще в 1960-х роках, в результаті об'єднання рецептивної естетики і структуралізму, ця наукова дисципліна протягом тривалого часу залишалася галуззю, в цілому далекою від основної сфери інтересів літературознавців. Після виходу книги В. Шміда «Наратологія» зацікавлення до даної наукової дисципліни не тільки посилилося, а й прийняла більш певні форми. Завдяки систематичному викладу її основних ознак, уявлення літературознавців про сучасні теорії наративності стало значно більш визначеним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні представники наратології (Р. Барт, Л. Долежел, Ж. Женетт, М. Баль, В. Шмід, Дж. Прінс, С. Четман, Ю. Мюзарра -Шредер, Я. Лінтвелт та ін.) виявили і теоретично обґрунтували ієрархію оповідних інстанцій і рівнів, визначили специфіку відносин між

оповіданням розповіддю та історією. Значний вплив на формування наратології зробили також концепції чеського структураліста Л. Долежела і російських дослідників Ю. Лотмана і Б. Успенського. Особливу роль відіграли праці французьких структуралістів А.-Ж. Греймаса, К. Бремона, Ц. Тодорова, Ж.-К. Коке, раннього Р. Барта, які намагалися «у всій масі оповідань, існуючих у світі», відшукати єдину «розповідну модель, безумовно формальну, тобто структуру або граматику розповіді, на основі якої кожен конкретний опис розглядався б у термінах відхилень» від цієї базової глибинної структури. Ці пошуки «логіко-семантичних універсальних моделей «оповідних текстів» і привели до створення тієї, за визначенням Г. Косікова, «структурної поетики сюжетотворення», від якої відштовхувалися і яку під впливом комунікативних та рецептивно-естетичних ідей розвивали далі наратологи, прагнучи подолати структуралістське уявлення про замкнуту

тість і автономність літературного тексту і змістити акцент на ті рівні функціонування тексту, де найчіткіше виявляється його дискурсивний характер.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В даний час, присвячене питання про особливий статус художнього нарративу – з точки зору прагматики, логіки, теорії тексту, складають різні дослідження, проте дослідження подієвості нарративу та персонажа, як невід'ємної складової нарративу, повної ясності ще не досягнуто.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження специфіки функціонування та творення нарративності у художньому мовленні, що є своєрідною ознакою індивідуального стилю письменника на прикладі роману J.Austen «Pride and Prejudice».

Виклад основного матеріалу. Художній текст є ділянкою перетину реального та уявного зовнішнього світу, які відображаються в мові і за допомогою мови у свідомості людини, а людина в образі автора або створюваних ним персонажів, що є центром художнього твору. Вивчення авторського мовлення в художньому тексті є однією з центральних проблем лінгвістики тексту. Різні форми вираження автора утворюють складний стилістичний малюнок оповіді, своєрідний в кожному творі.

У художньому тексті автор може бути представлений як власне автор, автор-оповідач, ліричний герой, ліричне «я» і герой лірики (Корман Б.О., 1982). В основі мовлення автора знаходиться мовний стиль письменника як біографічної особистості, який так чи інакше модифікується залежно від способу присутності чи відсутності оповідача в описуваному ним хронотопі, від соціального статусу та індивідуальності, що представляє авторську свідомість, від складу аудиторії, від жанрової, структурної та стилістичної специфіки твору. Художній текст являється суб'єктивним ставленням письменника до дійсності, тобто мовлення показує основні риси мовця, тобто мовну особистість через нарративність.

Сучасна наратологія є галуззю гуманітарних наук, що включає в себе широкий спектр підходів до феномену сюжетно-оповідного дискурсу. У роботах з історії наратології завжди вказуються відразу кілька джерел, включаючи виникнення новаторського погляду на нарративність як на тип комунікації. Так, на думку Х. Міллера, «на наратологію вплинули: теорії російських формалістів; діалогічна теорія М. Бахтіна; теорії «нової критики» (Р.Л. Блекмер); неоаристотелівські теорії (Чиказька школа: Р.С. Грейндж, У. Бут) психоаналітичні теорії; герменевтичні і феноменологічні теорії (Р. Інгарден, П. Рікер, Ж. Пулі); структуралістські, семіотичні теорії (К. Леві-Стросс, Р. Барт, Цв. Тодоров, А. Греймас, Ж. Женетта, Х. Уайт); марксистські і соціологічні теорії (Ф. Джеймсон); теорії читацького сприйняття (В. Ізер, Х.Р. Яусс); постструктуралістські і деконструктивістський теорії (Ж. Дерріда, П. де Ман)» [12].

В. Шмід так формулює мету наратології: «На відміну від традиційних типологій, що відносяться більш-менш виключно до жанру роману чи оповідання і обмежуються областю художньої літератури, наратологія <...> прагне до відкриття загальних структур всіляких «нарративів», тобто оповідних творів будь-якого жанру і будь-якої функціональності» [3, с. 8].

Розглянемо основні ознаки нарративу. Згідно з класичним визначенням Ж. Женетта, «...оповідь – оповідний дискурс – може існувати остільки, оскільки вона розповідає деяку історію <...> і оскільки вона породжується якоюсь особистістю» [1]. В. Шмід вважає, що «текст є нарративним <...>

якщо він викладає історію і при цьому імпліцитно або експліцитно зображує оповідану інстанцію» [3, с. 8-16]. М. Ян акцентує увагу на подієвості нарративу: «Що повинен мати нарратив, щоб вважатися нарративом? Для простої відповіді скажемо, що всі нарративи представляють історію. Історія – це послідовність подій, які включають в себе персонажі. Отже, нарратив – це форма комунікації, яка представляє послідовність подій, викликаних і пережитих персонажами» [17].

Ключові концепти в даних визначеннях збігаються: подієвість, адресність, наявність оповідача. Однак у наратології присутні і вузькі, і широкі варіанти опису подієвості і розповідності. Тому розуміння нарративу є неоднозначним. Наприклад, Дж. Прінс зводить сутність нарративу до структури речення («нарратив є дія і предмет») [14], а Б. Херстейн Сміт, навпаки, описує нарратив максимально широко («хтось розповідає комусь, що щось сталося») [15].

До цих пір спроби визначити «нарративність» пов'язані з необхідністю усвідомити межі предмета дослідження, описати місце нарративу в ряді з іншими дискурсами. На думку М. Флудерніка, «...нарративний дискурс володіє нарративністю, на відміну від аргументу або опису» [8]. В. Шмід ділить всі тексти на нарративні і описові [3, с. 12]. П. Еббот в енциклопедичній статті, присвяченій терміну «нарративність», вказує, що нарративність – така ж властивість, як «ліризм лірики» або «описовість опису» [4].

М.-Л. Ріан пропонує наступні типи нарративності: проста, комплексна, фігуральна, інструментальна, надлишкова [13]. Б. Макхейл використовує терміни «сильна» і «слабка» нарративність для характеристики сюжетних і «безсюжетних» творів [11]. Для С. Четмена ступінь нарративності визначається мовним жанром. Він розділяє «нарративні текстотипи» і «ненарративні текстотипи» (міркування, опис, тощо) [6].

Теоретики за допомогою категорії нарративності описують не тільки область об'єкта дискурсу (сюжетність, подієвість), але і особливості оповідного тексту, а також його рецепції (з'являється термін «нарративізація»). М. Флудернік виділяє три нарративні операції (огляд минулих подій, їх відтворення, їх оцінка), які в сукупності і «становлять нарративність» [9]. Р. Шоулз вважає, що концепт нарративності бере участь у створенні фікціонального світу шляхом заповнення рецептивних прогалін, як «пасивних або автоматичних», так і «активних або інтерпретативних» [16].

Отже, нарративність – композиційно-мовленнєва форма, призначена для зображення послідовного ряду подій або переходу предмета з одного стану в інший. Суб'єктивізація нарративу призводить до розширення мовної сфери персонажа, зв'язуванню авторської оповіді і чужого мовлення. Функція нарративу в різних типах авторського мовлення переміщається в персонажне мовлення. Через пряму мову передаються спогади і роздуми персонажа в рефлексивно-ретроспективній оповіді. У драматизованому нарративі намічається тісний зв'язок діалогу і розповіді, яка призводить до посилення експресії авторського мовлення за рахунок напруженого драматизму реплік персонажів в прямій і непрямої мові. В узагальнено-описовому нарративі через конструкції непрямої мови здійснюється наближення авторського мовлення до мовлення персонажів, в якому створюється ілюзія безпосередньої мовної участі персонажа в оповіді.

У романі Дж. Остін розглянемо приклад нарративності в уривку про події, що відбуваються під час хвороби старшої сестри головної героїні:

«Elizabeth *spent* most of the night in her sister's room, and in the morning *requested* that a note be sent to Longbourn, asking her mother to visit Jane and form her own judgment on her condition. The note *was* immediately *sent*, and Mrs Bennet, with her two youngest girls, *reached* Netherfield soon *after breakfast*» [5, с. 258]

На першому плані у змісті наративних фрагментів тексту висвітлюється порядок перебігу дії. Кожна частина речення висловлює який-небудь етап, стадію в розвитку дії сюжету. Велику роль відіграє тимчасова співвіднесеність присудків. Основне смислове навантаження виконують звичайно дієслова (*spent* – провела, *requested* – попросила, *was sent* – була відправлена, *reached*–приїхала), які позначають найбільш важливі дії, що змінюються. Хід подій акцентується за допомогою обставин часу (*after breakfast* – після сніданку).

Мінімізація ролі оповідача легко помітна. Оповідач з'являється у творі менш часто та очевидно. Крім того, оповідач виступає не в якості інтерпретатора, а просто як об'єктивного доповідача. Автор там весь час, але рідко власною персоною. В.Крейк вважає, що «Дж.Остін з'являється сама як живий коментатор у творі для того, щоб тільки розказати ті події, які не можна викласти за допомогою Елізабет, як центрального персонажа.» [7]

Нарація є основною формою викладу, що використовується в «Гордість і упередження». Найбільш поширеною роллю оповідача в романі – це просто підготувати ґрунт для діалогу. Таким чином, в перших двох реченнях першої глави оповідач робить узагальнення:

«It is *a* truth *universally* acknowledged, that *a* *single* man in possession of a good fortune must be in want of *a* wife. However little known the feelings or views of such *a* man may be on his first entering a neighbourhood, this truth is so *well fixed* in the minds or the surrounding families, that he is considered as the rightful property of some one or other of their daughters.» [5, с. 235]

У даній фразі, узагальнення відбувається за допомогою неозначеного артикля «а» перед іменниками. Привертає увагу прикметник, який вживається разом з іменником «man» – «single», який вказує на належність до статусу холостяка, не висуваючи вікові рамки. Прислівник «*universally*» та прикметник «*well fixed*», надаючи вагомому значення іменнику «*truth*», виражають загальне визнання даного твердження.

У заключній главі роману наратор пише епілог, в якому вона підсумовує події головних персонажів. Вона розповідає читачеві, що місіс Беннет була

дуже щасливою у той день, коли вона «позбулася двох своїх найдостойніших дочок». Наявність оповідача підкреслюється в цьому узагальненні, так як це єдиний раз в романі, де сам автор використовує у своїй нарації першу особу. Продовжуючи про місіс Беннет, вона коментує:

«*I wish I could say, for the sake of her family, that the accomplishment of her earnest desire in the establishment of so many of her children produced so happy an effect as to make her a sensible, amiable, well-informed woman for the rest of her life...*» [5, с. 470]

Використовуючи епілог, Дж. Остін розглядає його як основне «правило» роману. Кінець повинен бути щасливим і він не повинен залишити якоїсь недомовленості, а також розповісти читачеві про майбутнє життя головних персонажів. Підведення підсумків, як особливості нарації автора, виражається за допомогою плину часу. Кілька разів протягом усього роману оповідач, бажаючи перейти до конкретної сцени, використовує континуум часу, виражений числівником, назви місяців для показання швидкої плинності часу. Прикладами цього є: «*Four weeks passed away...*» [5, с. 325], «*With no greater events than these in the Longbourn family...did January and February pass away*» [5, с. 327], і «*The first week of their return was soon gone*» [5, с. 374].

Наратор надає перевагу опису думок і подій, які домінують протягом усього роману, а не емоціям. Це пояснюється тим, що персонаж необхідний нарративу як учасник подієвого світу твору, що виконує певні сюжетні функції. Водночас напрямок авторського фантазування пояснюється цілою низкою внутрішніх чинників – таких як бажання і психологічні комплекси, прагнення вселити читачеві певні думки, самоаналіз і пов'язаний з ним аналіз «людської природи» – ізолюються певні психологічні стереотипи або спостереження.

Висновки і пропозиції. Типологічний розгляд концепції сучасної наратології дозволяє виявити певні ознаки, які могли б стати основою для пояснення «наративності» текстів різних історичних типів і жанрів. Дана наукова дисципліна розуміє оповідь як особливий вид дискурсу, яка повинна базуватися на розгляді комунікативного плану. Наративна стратегія визначає і способи впливу на читача, і прийоми презентації нарації, і особливості подієвого ряду. Персонаж виступає як особлива складова наративності, що виконує сюжетну функцію під час зображення подій. Своєрідний стиль письма Дж. Остін суттєво збагачує й урізноманітнює емоційно-експресивну канву її роману, тому він представляє інтерес для подальших наукових пошуків.

Список літератури:

1. Женетт Ж. Работы по поэтике. Фигуры: в 2 т. М: Изд. им. Сабашниковых, 1998. – Т. 2. – С. 66.
2. Ковалев О.А. Нарративные стратегии в литературе (на материале творчества Ф.М. Достоевского): Монография. Барнаул: Изд-во Алт. ун-та, 2009. – 199 с.
3. Шмид, В. Нарратология / В. Шмид. – М., 2003. – 312 с.
4. Abbott H. P. Narrativity // Handbook of Narratology... – P. 309.
5. Austen J. Pride and Prejudice. – Wordsworth Editions, 2007 – 1433 с.
6. Chatman S. Coming to Terms: The Rhetoric of Narrative in Fiction and Film. Ithaca: Cornell UP, 1990. – P. 21.
7. Craik W. A., Jane Austen: The Six Novels (London: Methuen and Company, Ltd., 1965), p. 62.
8. Fludernik M. Histories of Narrative Theory ... – P. 48.
9. Fludernik M. Natural Narratology and Cognitive Parameters // Narrative Theory and the Cognitive Sciences / ed. by D. Herman. Stanford: CSLI Publications, 2003. – P. 245.
10. Lentricchia and T. McLaughlin. Chicago: Chicago UP, 1990.
11. McHale Br. Weak Narrativity: The Case of Avant-Garde Narrative Poetry // Narrative. 2001. № 9. – P. 67–161.
12. Miller H. Narrative, in Critical Terms for Literary Study / ed. by
13. Ryan M.-L. Possible Worlds, Artificial Intelligence, and Narrative Theory. Bloomington: Indiana UP, 1991.
14. Prince G. On Narratology (Past, Present, Future). French Literature Series 17, 1990. – P. 4.

15. Smith B.H. Narrative Versions, Narrative Theories // On Narrative / ed. By W.J.T. Mitchell. Chicago: Chicago UP, 1981. – P. 209–232.
 16. Scholes R. Semiotics and Interpretation. New Haven: Yale UP, 1982. – P. 61.
 17. Jahn M. Narratology: A Guide to the Theory of Narrative. English Department. University of Cologne, 2005. – P. 34

Лопата Ю.Н.

Київський університет імені Бориса Грінченка

КАТЕГОРИЯ НАРРАТИВНОЙ СТРАТЕГИИ В ЖАНРОВОЙ СТРУКТУРЕ РОМАНА ДЖ. ОСТИН «ГОРДОСТЬ И ПРЕДУБЕЖДЕНИЕ»

Аннотация

В статье рассматривается понятие нарративности и ее характерных признаков в художественной литературе. Делается акцент на индивидуальный стиль писательницы. В качестве основного материала для исследования было использовано роман Ж.Аустин «Pride and Prejudice».

Ключевые слова: нарратология, повествование, событийность, индивидуальный стиль, художественный текст.

Lopata Y.M.

Borys Grinchenko Kyiv University

THE CATEGORY OF NARRATIVE STRATEGY IN THE STRUCTURE OF J. AUSTEN'S NOVEL «PRIDE AND PREJUDICE»

Summary

This article discusses the narrative concept and its characteristic features in the fiction. It emphasises the individual style of the writer. The basic material for the study is J.Austen's novel «Pride and Prejudice».

Keywords: narratology, narrative, eventness, personal style, text.

УДК 811.111 [81'367.622+81'37]

ГЕНЕЗИС ОБРАЗНОГО ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ВАРИАНТА СЛОВА

Пефтієва О.Ф., Полева Д.О.

Маріупольський державний університет

Стаття присвячена вивченню генезису образного лексико-семантичного варіанту слова. Розглянуто варіанти розширення семантичного обсягу лексичної одиниці за рахунок внутрішньої форми слова. Досліджено засоби утворення образного лексико-семантичного варіанту слова.

Ключові слова: образний лексико-семантичний варіант слова, ядерна, диференційна, потенційна семи лексичної одиниці.

Вступні зауваження. Статтю присвячено вивченню генезису образного лексико-семантичного варіанту слова. **Об'єктом** дослідження постають образні іменники-найменування особи сучасної англійської мови. **Предмет** дослідження становить образний компонент лексичного значення слова. **Актуальність** роботи зумовлюється численними питаннями, що стояли перед людиною в процесі еволюції і які до цих пір привертають увагу дослідників, пов'язані з кодуванням, отриманням, декодуванням, зберіганням і передачею інформації про світ образними засобами мови.

Інформація, що отримуються людиною ззовні, а потім активно переробляються в процесі мислення, відносяться до різних сторін життєдіяльності індивіда, зазнає зміни з часом і потребує постійної систематизації і перекодування, необхідних для збереження і подальшої трансформації. Людський досвід закріплюється не лише в матеріальних цінностях, але і в назвах для них. Зміна значення слова (тожні терміни: вторинна номінація, лексико-семантичний словотвір, семантична деривація) віді-

грає велику роль у процесі історичного розвитку мови і функціонуванні слова. Породження образної номінації, як одного із найважливіших шляхів семантичної деривації, і перехід її в узус відображає безперервність процесу пізнання, що є загальним принципом когнітивної діяльності людини [1, 2].

Генезис образного лексико-семантичного варіанту слова. 2.1. В. Г. Гак, підкреслював, що даючи найменування новим об'єктам, здійснюючи їх угруповання і класифікації, мовець користується тими елементами плану виразу і плану змісту, які вже представлені в мові [3], що свідчить про те, що в мові діє закон мовної економії, яка визначає прагнення до вживання найбільш стислої і виразної лексичної одиниці для позначення відповідного об'єкту, і в цьому полягає одна з можливостей появи і закріплення в мові образних найменувань одного і того ж позначуваного.

Образне найменування особи є психологічним фактором, тому образність розглядається також з точки зору психолінгвістики. Автори колективної монографії «Мовна номінація» Г. А. Уфімцева, Е. С.